

gyan Apáczait elgondolta (jöllehet minduntalan kedélyesen kitör), és ő is felvértezi magát minden kívülről jövő, esetleges támadással szemben. Erre és hallatlan felelősségtudatára vall, hogy apja, Kós Károly két arcképét *Férfiportré I* és *II* címmel állította ki, mert csak előkészítő, nem végleges megoldásoknak tekinti azokat, holott mindkettő remek. Az első változat kifejezésében valamivel melegebb, formailag közelebb áll a természeti képhez, a második összegeztebb, szellemesen átlényegített. Ahogyan a fejét alul a lemetszett áll síkjával lezárja, felül pedig a ráfelelő halántéksíkokkal mintha behatárolná a közbüleső, ezerráncú arc mozgalmal formáit — az egészen nagyvonalú.

Kós András művészete hagyományápoló és újító egyidejűen. Emberközpontú. Az adott valóságból, az őt körülvevő világból indul ki, ám mi sem áll távolabb tőle, mint a hűséges újrafogalmazás: minduntalan módosít, egyszerűsít, mert gondolati tartalmak kifejezésére összpontosít, magasabb művészi igazságok érdekében átszellemit. Elgondolásai szobrászi gondolatokból fakadnak (mint ahogy vannak festői, irodalmi, zenei gondolatok is), a nyomukban létrejött alkotások pedig elmélyülésre és megértésre készítetnek.

Amikor valaki Medgyessy Ferenc tömör-zömök bronzlovának a valóságtól eltérő rövid lábait kifogásolta, a már idős mester bölcs nyugalommal így válaszolt: „Nem ló az, fiam, hanem szobor.“

Kós András faszobrai közel állnak ugyan a tapasztalati látványhoz, mégsem azonosak velük. Kós külön plasztikai univerzumot teremt, csak önmaga kifejezésére alkalmas, külön univerzumot. Egyedit. Utánzása hiábavaló volna, hiszen lényegéből, egyéniségéből adódik: gondolkodásmódjából, érzelmvilágából, idegszálnak érzékenységből, élettempójából, sajátos környezetben és körülmények között kialakult ízléséből, szemérmes, férfias lírájából, abból a módból, ahogyan a vésőt, a kalapácsot, a ráspolyt kézbe veszi és mozdítja, ahogyan a fát — sűrűségét, rostjait, erezetét, ellenállását-engedékenységét — ismeri és átérzi, s ahogyan ezen a végtelenül kellemes, meghitt anyagon keresztül kifejezi a világot. Azt a világot, amely tőle függetlenül létezik ugyan, mégis kizárólag az övé.

Amiben mindez kifejeződik — a stílus. Az ő egyéni, nemes stílusa. Kós szobrászatának az önmegtartóztatásig elmenő egyszerűsége, az eszköztelenségig vitt mértékletessége — egyedi, és mint minden jelentős művészet — megismételhetetlen.

IOAN NOJA

A bölcsesség szelleme

Kós András azon ritka művészek közé tartozik, akiknek igényessége önmagukkal szemben, amennyire következetes, annyira kíméletlen is. A mind az életben, mind a művészetben mély, racionális és kiegyensúlyozott szellemű alkotó műterme ajtájában szigorú vizsgának veti alá magát. Minden alkotását megfaggatja, s csak akkor engedi ki a műteremből, ha meggyőző válasza képes. Rengeteg művészi energiabefektetés és ritka, de annál hatásosabb jelentkezés a közönség előtt: ime a vezérelv, melytől a szobrász Kós András sohasem tért el.

Az a harminchat faszobor, melyet legutóbbi egyéni kiállításán láthattunk, közel tíz év munkájának eredménye. Kós András rendkívüli esztétikai tartású egyéni világlátással mintázza szoborba az embert. Sorozatai, melyek közül kiemelkednek a kertészről, a családról és a szerelemről készített alkotások, változatos témakörrel vallanak, noha lényegében ugyanazon gondolatkörben fogantak. A szobrász az élet alapvető mozzanatait, a szülőföld szellemét vési fába.

Az anatómiai értelemben vett ömeg háttérbe szorításával Kós szobrai kiszabadulnak az anekdotikum szférájából, elvesztik az egyes embert ábrázoló jelleget, még ha megvalósításukhoz egy adott modell volt is a kiindulópont. Ugyanakkor viszont nem lesznek a történelmi időn kívül eső hajótöröttek; időhöz és helyhez kötöttek maradnak, hiszen etnográfiai (geometrikus, vegetális, népviseletű) elemek finom, a kompozícióba oldott jelzésével a művész meghatározza a szellemi közeget. Kós András kiállításán nem portrékat látunk tehát, hanem fába vésett, fényre hozott szimbólumokkal és érzelmi feszültséggel telített emberi univerzumot.

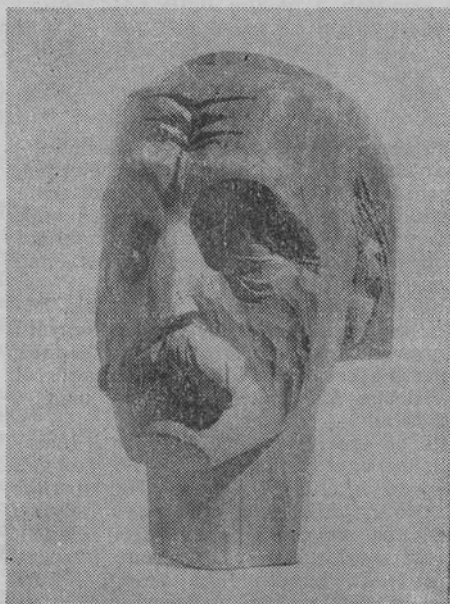
Az eszmei üzeneten túl, a kiállított művek az egyéni stílus egységességével is magukkal ragadnak; ez az egyéniség egyrészt a művész aktív érzékenységből, másrészt a hosszú évtizedek alatt felhalmozódott plasztikai műveltség alkotó feldolgozásából adódik. A felületek kezelésének módja sok esetben a kompozíció „tartásának” meghatározó tényezője. A tömegek kiemelése (plasztikai értelemben) és a felületek kidolgozása szempontjából a mellékfigurák megformálására ugyanolyan figyelmet fordít, mint a fő alakokra, és ez a fa „titkainak” megfejtéséhez vezet, más szóval a szobrot teljesen kiragadja a természeti esetlegességből. Amikor a szobornak alapot is farag, ez a kompozíció esztétikailag átlényegített szerves részévé válik. Így művei a környezetétől viszonylag elkülönülnek, önmagukban hordják az összhangot, nem igényelnek kívülről jövő segítséget.

A ritmust általában a homorú és domború felületek folyamatos dialógusa adja, melyek „elnyelik” és „visszaverik” a fényt, a mélység és mozgás hatását keltik.

Kós András szobrainak általános emberi dimenzióját a gondolat határozza meg. Erre vall az emberi figurák elhelyezkedése a térben, természetes tartásuk, arcukon a gondolat feszültsége; tekintetük mintha egyetlen pontra szegeződne, s csodálná, amit ott felfedezett. Amíg anya és gyermeke alszik (*Almok*), a férfi vállalja az éber vigyázást, a gondolkodás felelősségét a család sorsáért. A *Ledöntött szobor* sajátos jelentésű műalkotás, ellenkező oldalról erősíti azt a hatást, amelyet a többi szobor „szándékos”, „programszerű” gondolatisága kelt. Miután megfejtjük a magunk számára Kós András kompozícióinak jelentését, az a benyomás alakulhat ki bennünk, hogy egy „néhai” erdőben járunk, ahol a „fa-emberek” lefejtették magukról a durva természet terhét, hogy könnyebben megérinthesse őket a bölcsesség szelleme.

K. E. fordítása

A kolozsvári kiállítás megnyitóján elhangzott szöveg.

Kós András: Férfiportré